

ANALYSESPOR

SKOLER

En redegørelse for folkeskolernes økonomiske vilkår og udfordringer med henblik på nuancering og kvalificering af politiske drøftelser om finansiering af skolerne.

Baggrund

Det aktuelle ønske og behov for at se nærmere på Hedensted Kommunes folkeskoler hænger sammen med skolernes underskud fra 2018 og frem samt diskussionen om underfinansiering, der er opstået på området over de seneste år. De aktuelle udfordringer skal ses i lyset af, at der i 2011 var 6.000 elever på kommunens folkeskoler. Nu er der under 5.000 og i 2025 forventes blot 4.500 elever (Jf. bilag sidst i rapporten). Samtidig er der pres på specialundervisningsområdet, pres på driftsbudgetter, pres på personaletid og en strukturel virkelighed med både mange megaklasser og mange mikroklasser uden samlæsningsmulighed. Mange af kommunens skoler befinder sig økonomisk på en brændende platform med et faldende elevtal og en stribe udfordringer, de ikke selv kan løse. Samtidig er der behov for forstærket praksis jf. skolepolitikken, der øger ambitionsniveauet for skolernes arbejde med elevernes læring, trivsel og dannelse.

Denne redegørelse er udarbejdet som vedtaget i forlængelse af temamøde i Byrådet i august 2019, hvor der var fokus på sammenligning mellem Hedensted Kommune og andre kommuner. Analysen i 2019 viste, at det er problematisk at tale om gennemsnit for skolerne i Hedensted, da der er enorm forskellighed imellem skolerne - primært begrundet i skolernes elevtal.

Denne analyses fokus er de enkelte skolers vilkår og udfordringer, sådan som de beskrives af skolernes ledelser og fremkommer gennem objektive data. For nærmere beskrivelse af de enkelte skolers resultater og elevernes udbytte af undervisningen henvises til Kvalitetsrapport for folkeskolen.

Bidragyderne til denne redegørelse er skoleledere og en analysegruppe. Der er foretaget fokusinterviews med hver enkelt skoleledelse, og der er indsamlet en række objektive data om hver skole. Baggrundsmaterialet for denne redegørelse består således af en beskrivelse af hver enkelt skoles egen praksis suppleret med objektiv ledelsesinformation.

Indholdet i redegørelsen er opdelt i et indledende afsnit med konklusioner fra 2019 analysen 'Analyse af om skoleområdet i Hedensted Kommune som helhed er underfinansieret'. Herefter følger en redegørelse for analysens fire hovedtemaer:

- Udfordringsområde 1: Specialundervisning
- Udfordringsområde 2: Driftsbudgettet til undervisningsmidler og inventar
- Udfordringsområde 3: Personaletid til forberedelse, samarbejde og udvikling
- Udfordringsområde 4: Strukturel virkelighed

I sidste afsnit følger redegørelsens konklusioner og et anslået finansieringsbehov.

Sammenligning med landsplan

Med tildelingsmodellen for folkeskolerne følger budgetter, der løbende tilpasses antallet af klasser og elever. Skolernes budgetter til almenundervisning, inklusion og segregeret specialundervisning er adskilte. Der er dog tale om "forbundne kar", hvor det kan være nødvendigt at finansiere specialundervisning med midler, der tildelingsmæssigt følger til almenundervisningen. Overordnet i skolevæsnet er der på sin vis en tilsvarende sammenhæng til budgetområderne elevbefordring, efterskole- og privatskoleelever. Analysen fra 2019 af om skoleområdet i Hedensted Kommune som helhed er underfinansieret, havde følgende konklusioner:

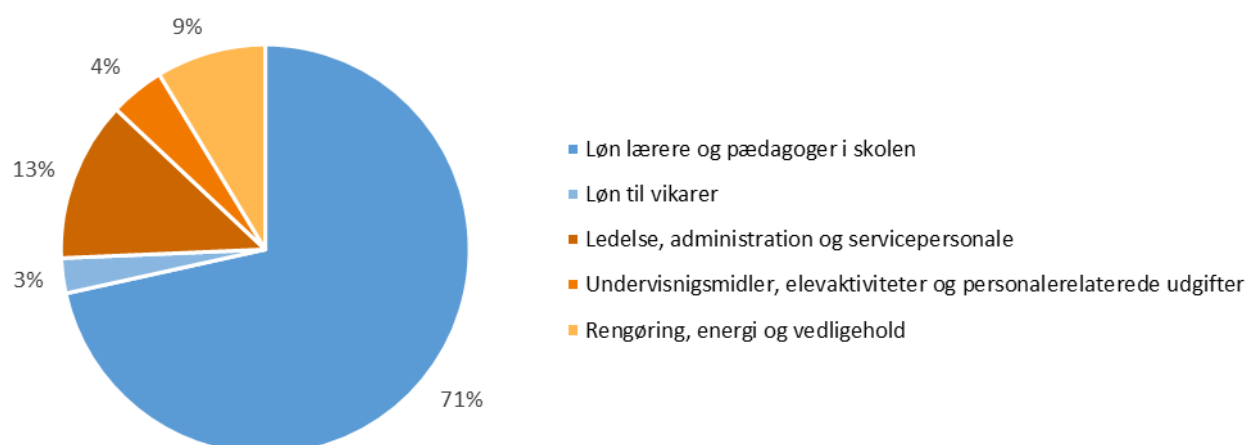
- 1) Til det samlede 6-16 årsområde havde Hedensted Kommune i 2018 et lavere budget end mediankommunen (Hedensted 62.501 pr. 6-16 årig, Mediankommune 65.651 pr. 6-16 årig).
- 2) Folkeskolerne inkl. specialtilbud havde i 2018 et forbrug, der var højere end budgetteret. Budgetter og fremadrettet tildeling er lavere end mediankommunen, men højere end sammenligningskommuner.
- 3) Til elevbefordring, skolebusser og taxakørsel havde Hedensted Kommune i 2018 landets tredjehøjeste udgiftsniveau (#3); (Siden aug. 2019 er udgifterne til elevbefordring reduceret betydeligt grundet ny taxa-kontrakt).

- 4) Til efterskoler havde Hedensted Kommune i 2018 et højt udgiftsniveau (#25).
- 5) Til PPR (#43), SFO (#46) og UU (#62) havde Hedensted Kommune i 2018 et udgiftsniveau tæt på mediankommunen.
- 6) Til privatskoler havde Hedensted Kommune i 2018 et lavt udgiftsniveau (#86).
- 7) Med 4,4 pct. segregerede elever i 0.-9. klasse er Hedensted Kommune (#70) blandt de kommuner, der segregerer færrest elever. Der segregeres dog flere elever end i sammenligningskommunerne og flere, end budgettildelingen tilsiger.
- 8) Personalemæssigt er der i Hedensted Kommune færre pædagogisk ansatte pr. elev end i mediankommunen.
- 9) Internt i Hedensted Kommune er der store forskelle på skolernes udgift pr. elev. De store forskelle kan forklares med høje udgifter til små klasser og høje udgifter til bygninger, vedligehold, materialer, aktiviteter mv. på skoler med få elever.

Aktuelle nøgletal baseret på budget 2020 for skoleområdet i Hedensted Kommune som helhed er beskrevet i bilag sidst i denne analyse. Deraf følger aktuelle benchmark i forhold til andre kommuner.

KL opererer med en generel økonomiforudsætning om, at folkeskolelæreres udgifter til aflønning af det pædagogiske personale forventes at udgøre 80 pct. af en skoles samlede udgifter. Øvrige udgifter til drift af skolen forventes at udgøre 20 pct. I Hedensted er denne fordeling 74/26 på grund af de mange enheder med selvstændig ledelse og egen administration, pedel og lignende. Mange enheder har også et stort antal kvadratmeter, der både skal rengøres og opvarmes. De store forskelle på skolerne spænder fra en fordeling på 80/20 på enkelte store skoler og på 65/35 på nogle af de mindre skoler.

Fordeling af skoleudgifter

Udfordringsområde 1: Specialundervisning

Inklusionsmuligheder lokalt

I undersøgelsen af dette område har der været fokus på hver enkelt skoles inkluderende støtteforanstaltninger – fx hvilke støttefunktioner findes, og hvor mange medarbejderressourcer anvendes? Herunder er skoleledernes prioritering af ressourcer til inklusion forsøgt afdækket.

Næsten alle skoler arbejder med forskellige modeller til at inkludere så mange børn som muligt. Der er mange forskellige lokale tiltag:

- Ekstern klasse/gruppe undervisning for inklusionsbørn (B-gruppe, lillehjælper, X-klasse, & Spectrum)
- Ansættelse af pædagoger til at spotte og lave forløb for børn
- Timer til at følge børn ind på skolen og "sidde ved siden af"
- mv.

Enkelte skoleledere omtaler 2-3 udfordrede børn på skolen. Andre skoleledere beskriver udfordringer med 3-5 elever i hver klasse, som skal have ekstra hjælp i skoledagen. En skoleleder giver således udtryk for, at opgaven i forhold til børn med problemadfærd og manglende sociale færdigheder kræver yderligere uddannelse. Personalet udfordres dermed på deres kompetencer, så det er ikke kun økonomien, der gør det svært. Det betyder i praksis, at flere børn vil kunne inkluderes med en kombination af ressourcer og kompetencer.

Alle skoler prøver at beholde børn inde i almenklassen så længe som muligt. Skolerne har også med den inklusionsfremmende incitamentsmodel en økonomisk tilskyndelse til at undgå segregering. Der er skoler, der kan pege på børn, de mener, vil have bedre gavn af et segregeret tilbud; men børnene inkluderes på grund af de økonomiske konsekvenser ved segregering.

Interviews indikerer en generel udfordring med begrænsede inklusionsmuligheder, hvilket er blevet forstærket af de seneste justeringer af tildelingsmodellen, hvor byrådet i februar 2019 besluttede at reducere tildelingen til specialpædagogisk bistand med 4,5 mio. kr. Her har Folketingets indførelse af folkeskolelovens §16d til at afkorte skoledagen dog udlignet noget af tildelingsreduktionen.

Segregering på legitimt niveau

Over den seneste årrække har der både på landsplan og i Hedensted Kommune været en stigende andel elever, der er visiteret til segregerede specialundervisningstilbud. Aktuelt går der fra Hedensted Kommune ca. 220 børn i specialtilbud i 0.-9. klasse. Kompetencen til at segregere et barn ligger hos skoleleder, hvorefter visitationsudvalget finder det mest hensigtsmæssige specialundervisningstilbud til den enkelte elev. Skolerne har budget til at betale for segregerede elever og betaler op til kr. 260.000 årligt pr. segregeret elev.

Ca. halvdelen af kommunens skoler har flere udgifter til betaling for segregerede elever end de har budgetteret. Skoleledere på disse skoler omtaler segregerede elever som den klart den største udfordring.

Det fremgår af den kvantitative materialesamling, at objektive oplysninger indikerer en gruppe af udfordrede skoler, hvor segregeringsandelen er mere end 0,3 pct. over budgetteret. Det drejer sig om Hedensted Skole, Korning Skole, Løsning Skole, Rask Mølle Skole, Stjernevejskolen, Ølsted Skole og Øster Snede Skole. Derfor er der fortsat stort behov for sikkerhedsnet til imødegåelse af budgetoverskridelser grundet mange segregerede elever. Flere af overbygningsskolerne beskriver også en udfordring, hvor skolen "arver" segregerede elever fra fødeskolerne, hvilket fratager overbygningsskolerne en handlemulighed, idet eleverne allerede er segregeret, inden de starter i 7. klasse.

Pr. 5. september 2019 havde skolerne segregeret 220 elever - svarende til en segregeringsandel på 4,3 pct. Samlet var der således en skolebetaling på kr. 46,3 mio., hvilket skal sammenholdes med skolernes budget på kr. 44,8 mio. Samlet set er der segregeret 0,12 pct. flere børn end budgetteret - svarende til ca. 7 elever eller 1,5 mio. Dette dækker dog over en stor spredning, hvor enkelte skoler næsten ikke har nogen segregerede elever og derfor har et råderum, der kan bruges til at understøtte skolernes inklusionsbestrebelse og dække ind på andre områder. Andre skoler er dog i en situation, hvor der aktuelt og i de kommende år er udsigt til budgetoverskridelser.

Hertil kommer, at der i Hedensted Kommune er segregeret 0,5 pct. færre elever end på landsplan. Dette svarer til ca. 25 elever eller 6,1 mio. kr. årligt.

Mange små specialtilbud

Ud over det stigende antal segregerede elever kommer problemstillinger ved de mange små og decentrale specialtilbud. I Hedensted Kommune er der 8 forskellige specialundervisningstilbud: 1) Rask Møllens Skoles specialklasser, 2) Løsning Skoles specialklasser, 3) Stjernevejskolens specialklasser, 4) Barrit Skoles specialklasser, 5) Ungdomsskolens Heltidsundervisning på Ungdomsgården i Hedensted, 6) Ungdomsskolens Heltidsundervisning på Skjoldskolen, 7) Ungdomsskolens afd. Fjorden på Skjoldskolen og 8) Ungeenhedens Støberiet. Problemstillingerne vedr. specialtilbudsstrukturen er beskrevet i tidligere 'Eftersyn af kommunens specialtilbud' med den konklusion, at temaet tages med i denne analyse.

Centrale understøttende systemer

Over de seneste år er der afprøvet en række centrale tiltag med henblik på at understøtte forebyggelsesstrategien: KLAR til Læring – i Fællesskaber. Der er bl.a. afprøvet og etableret et Handleteam, der er forankret ved PPR. Teamets opgave er at tilbyde hurtig og fleksibel handling til børn og unge i alderen 6-16 år, som er i mistrivsel (moderat trivsel og sårbare). Målet er at bremse den negative udvikling, så familien undgår at blive 'en sag i systemet'. Handleteamet bringer specialiserede kompetencer ind i almenområdet og har på samme tid fokus på barnet, den unge, familien samt de professionelle, således at alle omkring barnet har samme forståelse og møder barnet ens.

Det er politisk besluttet, at organiseringen af visitationen til specialklassetilbud skal styrkes, så visitationen understøtter udviklingen af specialområdet - herunder arbejdet med udviklingsplaner, kompetenceudvikling og det tværfaglige samarbejde. Derudover skal der arbejdes med en udgående funktion fra specialtilbuddene til almenklasser for at imødekomme en større sammenhæng mellem almen- og specialklasserne. Det er forventningen, at dette tiltag vil imødekomme udfordringerne på specialundervisningsområdet omkring det faglige indhold, det tværfaglige samarbejde, løbende tiltag i forhold til særlige problemstillinger samt behovet for kompetenceudvikling.

De centralt etablerede understøttende systemer er delvist finansieret af overførte midler, hvilke efterlader behov for at finde varig finansiering.

Hermed samlet illustration af udfordringer vedr. specialundervisning:

Udfordringstema 1:

Specialundervisningsområde

• Inklusionsmuligheder lokalt

Interviews indikerer en generel udfordring, hvilket er blevet forstærket af de seneste justeringer af tildelingsmodellen, hvor tildeling til specialpædagogisk bistand blev reduceret med 4,5 mio. Omvendt har anvendelse af folkeskolelovens §16d til at afkorte skoledagen udlignet noget af tildelingsreduktionen.

• Segregering på legitimt niveau

Objektive oplysninger indikerer en gruppe af udfordrede skoler, hvor segregeringsandel er mere end 0,3 pct. over budgetteret: Hedensted Skole, Korning Skole, Løsning Skole, Rask Mølle Skole, Stjernevejskolen, Ølsted Skole og Øster Snede Skole. Samlet set er der segregeret 0,12 pct. flere børn end budgetteret. Hertil kommer, at der i Hedensted Kommune segregeres 0,5 pct. færre elever end på landsplan.

• Mange små specialtilbud

Beskrevet tidligere i 'Eftersyn af kommunens specialtilbud'.

• Centrale understøttende systemer

Det etablerede Handleteam og styrket visitation er finansieret af overførte midler og mangler varig finansiering.

Udfordringsområde 2: Driftsbudgettet til undervisningsmidler og inventar

Undervisningsmidler og elevaktiviteter

Til undervisningsmidler og elevaktiviteter tildeles skolerne henholdsvis 1.350 og 310 kr. pr elev, hvilket fremskrives med almindelig prisudvikling. Over den seneste årrække har der været en bevægelse med mere og mere digitalisering af undervisning og undervisningsmidler. Interviews indikerer en generel udfordring med stigende priser til både traditionelle og digitale læremidler. Skolerne giver udtryk for, at digitale læremidler, IT-devices til elever og til medarbejdere dræner ressourcerne. En skole giver eksempelvis udtryk for, at abonnemeter er blevet dyrere, så de kan ikke holdes inden for budgettet. Nogle skoleabonnementer er afhængige af elevtal, men andre abonnemeter er samme pris uanset elevtal. Når skolens elevtal over de seneste år er faldet betragteligt, er de faste abonnementsudgifter kommet til at udhule tildelingen.

Derfor har mange af skolerne besluttet at reducere i elevaktiviteter – fx har flere skoler revideret eller er i gang med at revidere deres principper for lejrskole.

Objektive oplysninger indikerer en gruppe af udfordrede skoler, hvor budget til undervisningsmidler og elevaktiviteter over de seneste tre år er overskredet med mere end 500 kr. pr. elev. Det drejer sig om Barrit Skole, Hornsyld Skole, Juelsminde Skole, Løsning Skole og Rårup Skole.

Inventar, vedligehold, el, vand og varme

Upågtet det faldende elevtal er budgettet til inventar og vedligehold uændrede. I undersøgelsen af dette område har der været fokus på hver enkelt skoles faktiske udgifter kombineret med det oplevede behov for vedligehold.

Interviews indikerer, at en del skoler oplever underfinansiering og begrænsede midler til skolemøbler, inventar og indvendig vedligehold. Dette vil forventeligt blive tydeligt med den kommende bygnings-gennemgang ifm. arbejdet med 'Kloge Kvadratmeter'. Der er således stort behov for en renoveringsplan for de kommende 10 år.

Eksempelvis gives der udtryk for, at renovering af toiletter og vinduer er påkrævet, og indvendig vedligehold er oftere akutte løsninger, end det er planlagt maling eller udskiftning af skolemøbler. Der bliver beskrevet, hvordan legepladser er i dårlig stand – især mangler midler til genetablering efter ombygning.

En nyansat skoleleder undrer over, at lokaler brugt af frivillige efter skoletid udlånes gratis. Og ja, offentlige skoler er forpligtet til udlån af lokaler til foreninger på samme måde som skolerne er forpligtede til at få foretaget service på ABA-alarm, ventilationsanlæg mm.

Med hensyn til skolemøbler er der også en oplevelse af meget gamle møbler, meget gamle Smartboards.

På trods af at skolerne generelt begrænser vedligehold for at overholde budgetterne, indikerer objektive oplysninger en gruppe af udfordrede skoler, hvor driftsbudgetterne er overskredet med mere end 1000 kr. pr. elev. Det drejer sig om Stouby Skole, Tørring Skole, Uldum Skole, Ølsted Skole, Aale-Hjortsvang Skole (det skal bemærkes, at enkelte skoler optræder på listen grundet betydelige engangsinvesteringer).

Hermed samlet illustration af udfordringer vedr. driftsbudgetter til undervisningsmidler og inventar:

Udfordringstema 2:

Driftsbudgettet til faktiske udgifter

• Undervisningsmidler og elevaktiviteter

Interviews indikerer en generel udfordring med stigende priser til både traditionelle og digitale læremidler.

Objektive oplysninger indikerer en gruppe af udfordrede skoler, hvor budget til undervisningsmidler og elevaktiviteter er overskredet med mere end 500 kr. pr. elev.: Barrit Skole, Hornsyld Skole, Juelsminde Skole, Løsning Skole, Rårup Skole.

• Inventar, vedligehold, el, vand og varme

Interviews indikerer at en del skoler oplever underfinansiering og begrænsede midler til skolemøbler, inventar og indvendig vedligehold. Dette vil forventeligt blive tydeligt med en kommende bygningsgennemgang ifm. arbejdet med 'Kloge Kvadratmeter'.

Objektive oplysninger indikerer en gruppe af udfordrede skoler, hvor driftsbudgetterne er overskredet med mere end 1000 kr. pr. elev.: Stouby Skole, Tørring Skole, Uldum Skole, Ølsted Skole, Aale-Hjortsvang Skole (Det skal bemærkes at enkelte skoler optræder på listen grundet betydelige engangsinvesteringer).

Udfordringsområde 3: Personaletid til forberedelse, samarbejde og udvikling

Undervisningstid er lovbundet

Tildelingsmodellen på skoleområdet forudsætter, at lærerne i gennemsnit underviser 786 timer årligt (777 timer korrigeret for 6. ferieuge), og i praksis underviser en del lærere 840 timer årligt, da andre af skolens lærere har vejlederfunktioner og derfor mindre undervisning. Elevernes undervisningstid er lovbundet og minimumstimetal for hver klasse samt muligheder for holddeling og samlæsning følger af folkeskoleloven. Lærerne i Hedensted Kommune præsterer flere undervisningstimer end i stort set alle andre kommuner i landet. Dette har i en lang årrække været et vilkår og en budgetforudsætning. Det betyder, at vi har relativt få lærere ansat i forhold til andre kommuner, hvor lærerne underviser mindre. Mange kommuner har med Danmarks Lærerforening indgået en arbejdstidsaftale, hvor kommunerne forpligter sig på, at ingen lærer må undervise mere end 780. Med det høje undervisningstimetal i Hedensted Kommune følger, at der er tilsvarende mindre tid til forberedelse, samarbejde og udvikling.

Vejledertid, kompetenceudvikling og samarbejde er prioriteret forskelligt

Interviews indikerer en generel udfordring, hvor kollegial vejledning, vikartimer som følge af kompetenceudvikling og øvrige opgaver kræver et stort tidsforbrug – med et forholdsmæssigt større tidsforbrug på kommunens mindre skoler. Eksempelvis er der på Hedensted Skole tre vejledere (indskoling, mellemtrin og udskoling) til fagområderne: Bibliotek, IT, matematik og læsning. Hertil kommer teamkoordinatorer, AKT/ressourcecenter, vejleder i dansk som andetsprog og bevægelsesagenter. På de mindre skoler er flere af ovennævnte funktioner ofte samlet på 1 lærer.

Skolerne har generelt planlagt med en fast ugentlig mødedag, hvor der en fast eftermiddag holdes afdelingsmøder, teammøder, fagmøder mv. - rullende i tilstedeværelsestiden. Hertil kommer et antal aftenmøder(personalemøder) med deltagelse af lærere, pædagoger og ledelse.

Kompetenceudvikling har med folkeskolereformens målsætning om og øremærkede midler til linjefagsuddannelse haft høj prioritet. Hedensted Kommune har i perioden 2014-2020 modtaget 1 mio. kr. årligt. Fra 2021 ophører de statslige midler til kompetenceudvikling.

Samlet set er der stor forskel på, hvordan skolerne har afsat tid til og dermed prioriteret vejledere, kompetenceudvikling og samarbejde internt.

Individuel og fælles forberedelse er tidsmæssigt begrænset

Interviews bekræfter konklusioner fra tidligere undersøgelser, der viser, at lærerne er pressede på forberedelsestid både individuelt og kollegialt. Flere skoleledere giver udtryk for, at lærere underviser meget i forhold til forberedelsestiden. Undervisningstiden er for stor og der mangler forberedelsestid.

Lærerkommissionens afrapportering understreger, at der skal tages højde for, at lærerne skal opleve et rimeligt forhold mellem undervisning og forberedelse. Dette opleves ikke som tilfældet i dag.

Forældresamarbejde er generelt nedprioriteret

”Folkeskolen skal i samarbejde med forældrene give eleverne kundskaber og færdigheder”. Sådan starter folkeskolens formålsparagraf. Alle skoler har, som det følger af folkeskoleloven, et samarbejde med forældrene - omend i begrænset omfang. Der er forældremøder; men det afviger om forældremødet afholdes 1 eller 2 gange årligt, og om det er inden for eller efter almindelig arbejdstid. 6 skoler afholder et årligt forældremøde i tilstedeværelsestid. 6 skoler afholder to årlige forældremøder i tilstedeværelsestid. 9 skoler afholder 1-2 forældremøder efter tilstedeværelsestid.

Skole-hjem-samtaler er generelt blevet beskåret de seneste år. Det følger af folkeskoleloven, at forældrene, regelmæssigt skal underrettes om lærernes syn på elevernes udbytte af skolegangen, og for 14 skoler er der tale om, at der kun er én fastlagt skole-hjem-samtale årligt. Øvrige skoler afholder 2 samtaler.

Hermed samlet illustration af udfordringer vedr. personaletid til forberedelse, samarbejde og udvikling:

Udfordringstema 3:

Personaletid til forberedelse, samarbejde og udvikling

- **Undervisningstid er lovbundet:** Tildelingsmodellen på skoleområdet forudsætter, at lærerne i gns. underviser 786 timer årligt (777 timer korrigeret for 6. ferieuge) .
- **Vejledertid, kompetenceudvikling og samarbejde er prioriteret forskelligt:** Interviews indikerer en generel udfordring, hvor kollegial vejledning, vikartimer som følge af kompetenceudvikling og øvrige opgaver kræver et stort tidsforbrug – med et forholdsmæssigt større tidsforbrug på kommunens mindre skoler.
- **Forberedelsestid er begrænset:** Interviews bekræfter konklusioner fra tidligere undersøgelser, der viser at lærerne er pressede på forberedelsestiden både individuelt og kollegialt. Lærerkommissionens afrapportering understreger, at der skal tages højde for, at lærerne skal opleve et rimeligt forhold mellem undervisning og forberedelse. Dette opleves ikke som tilfældet i dag.
- **Forældresamarbejde er generelt nedprioriteret**

Udfordringsområde 4: Strukturel virkelighed

I Hedensted Kommune er det vanskeligt at sige noget generelt om skolerne, da der ikke er nogen gennemsnitlige skoler. Skolerne har enten masser af plads eller meget lidt plads. Skolerne har enten mange elever eller meget få elever, og der er både mange mikroklasser og mange megaklasser. En klassestørrelse på 17-22 elever er både pædagogisk og økonomisk optimalt; men virkeligheden er dog den, at der er 48 mikroklasser med 15 elever eller færre – og på de store skoler, særligt i overbygningen er der 80 megaklasser med 24 elever eller mere.

Megaklasser

Megaklasser defineres som klasser med 24 elever eller derover. Her har læreren mindre tid til den enkelte elev, der er ofte køtilstand, når eleverne rækker hånden op, og der er mindre feedback til eleverne. Derfor er der brug for holddeling og en ekstra hånd til udfordrede elever, hvilket dog kun er muligt i beskedent omfang. En skoleleder beskriver, hvordan to-lærer bruges ved holddeling i fag, hvor klasser er større, end faglokalet kan rumme dvs. fysik/kemi, madkundskab og håndværk/design.

Objektive oplysninger indikerer en gruppe af udfordrede skoler, hvor mere end en tredjedel af skolens klasser kan betegnes som megaklasser. Det drejer sig om Hedensted Skole, Løsning Skole, Rask Mølle Skole, Stjernevejskolen, Juelsminde Skole og Lindved Skole. Dermed er det særligt i udskolingen, at eleverne går i megaklasser. En skoleleder beskriver, hvordan uoverensstemmelsen imellem ressourcer og krav i udskolingen er i rødt felt. En optimal klassestørrelse på 19 elever tildeles en lønsum på 44.000 pr. elev, hvorimod en megaklasse tildeles en lønsum på kun ca. 36.000 kr. pr. elev (ved 26 elever i 3. klasse), hvilket kun i beskedent omfang giver mulighed for holddannelse eller ekstra personale.

Mikroklasser uden samlæsningsmulighed

Mikroklasser defineres som klasser, der har 15 elever eller færre elever i klassen. Her indebærer tildelingsmodellen, at der ikke kan være én lærer til én klasse i hver time. Der stilles altså indirekte krav om samlæsning, sådan at fx to klasser med henholdsvis 9 og 12 elever samlæses i nogle få timer. Folkeskoleloven foreskriver, at undervisningen kan organiseres i hold inden for den enkelte klasse og på tværs af klasser og klassetrin. Eleverne skal dog undervises i deres klasse i den overvejende del af undervisningstiden i folkeskolens fag.

Objektive oplysninger indikerer en gruppe af udfordrede skoler, hvor flere af skolens klasser kan betegnes som mikroklasser. Heraf er der aktuelt gode samlæsningsmuligheder på Barrit Skole, Daugård Skole, Korning Skole, Ølholm Skole og Aale-Hjortsvang Skole. Omvendt er der begrænsede samlæsningsmuligheder på Ølsted Skole, fordi det er uhensigtsmæssigt at samlæse en klasse i indskolingen med en klasse på mellemtrinnet. En optimal klassestørrelse på 19 elever tildeles en lønsum på 44.000 pr. elev, hvorimod en mikroklasse tildeles en lønsum på ca. 53.000 kr. pr. elev (ved 13 elever i 3. klasse), hvilket nødvendiggør samlæsning.

Små SFOer kan ikke dække åbningstiden.

I en række af Hedensted Kommunes mindre lokalsamfund er der over de seneste år oprettet fælles ledelse mellem skole og børnehave eller oprettet USFO, hvor børnehavebørnene indmeldes i SFO. Dette har i beslutningssituationen givet en række fordele af pædagogisk, ledelsesmæssig og økonomisk karakter.

Aktuelt er børnetallene i særligt Korning og Barrit dog så lave, at det end ikke med samdrift mellem børnehave og SFO er muligt at sikre den nødvendige bemanning i hele åbningstiden.

Prognose for demografi

Skolerne befinder sig i en omstilling grundet et markant fald i elevtal og deraf følgende færre klasser og færre medarbejdere. Med det faldende elevtal følger også en reduceret tildeling, hvor det på mange udgiftsposter er sådan, at færre elever skal dække uændrede fællesudgifter for matriklen.

Hvor der til skoleåret 2009-10 var ca. 6.000 elever til kommunens 21 skoler, er der nu mindre end 5.000 elever. Således er der til skoleåret 2020-21 oprettet to børnehaveklasser på Stjernevejskolen og Tørring Skole. Der er oprettet tre klasser på Hedensted Skole. På alle andre skoler oprettes kun én børnehaveklasse. De kommende årgange er endnu mindre end hidtil. Derfor kan kommunens skoler over de kommende 5 år se

frem til et fald på yderligere 500 elever. Dette tager tildelingsmodellen på skoleområdet højde for, så der kun udløses ressourcer til de klasser, der rent faktisk oprettes.

Objektive oplysninger indikerer, at de aktuelle skoleprognoser alt andet lige vil medføre en reduktion i lærerstaben på mere end én lærer op følgende skoler: Barrit Skole, Glud Skole, Juelsminde Skole, Rask Mølle Skole, Rårup Skole, Skolen i Midten, Stenderup Skole, Stjernevejskolen, Stouby Skole, Uldum Skole og Øster Snede Skole. For disse skoler er udfordringen at sikre personaletilpasning og afholde udgift til feriepenge mv. til medarbejdere, der fratræder.

Hermed samlet illustration af udfordringer vedr. strukturel virkelighed:

Udfordringstema 4:
Strukturel virkelighed

- **Megaklasser**
Objektive oplysninger indikerer en gruppe af udfordrede skoler, hvor mere end en tredjedel af skolens klasser kan betegnes som megaklasser, der har 24 elever eller flere elever i klassen: Hedensted Skole, Juelsminde Skole, Lindved Skole, Løsning Skole, Rask Mølle Skole og Stjernevejskolen.
- **Mikroklasser uden samlæsningsmulighed**
Objektive oplysninger indikerer en gruppe af udfordrede skoler, hvor flere af skolens klasser kan betegnes som mikroklasser, der har 15 elever eller færre elever i klassen.
Skoler med gode samlæsningsmuligheder: Barrit, Daugård, Korning, Ølholm og Aale-Hjortsvang Skole.
Skoler med begrænsede samlæsningsmuligheder: Ølsted Skole
- **Små SFOer kan ikke dække åbningstiden**
Interviews fremhæver at børnetallene nogle steder er så lave, at de ikke udløser nok normering, til at personalet kan dække åbningstiden. Små SFOer og USFOer har behov for en minimumsnormering.
- **Prognose for demografi**
Objektive oplysninger indikerer, at de aktuelle skoleprognoser alt andet lige vil medføre en reduktion i lærerstaben på mere end én lærer: Barrit Skole, Glud Skole, Juelsminde Skole, Rask Mølle Skole, Rårup Skole, Skolen i Midten, Stenderup Skole, Stjernevejskolen, Stouby Skole, Uldum Skole og Øster Snede Skole

Håndtering og finansiering af udfordringer

Analysens fire hovedtemaer viser et skolevæsen under et pres, der ikke umiddelbart kan løses med et enkelt håndtag. Der er brug for lydhørhed i forhold til de forskellige situationer, skolerne befinder sig i. Der er brug for løsningsforslag, der adresserer både generelle, strukturelle og skolespecifikke udfordringer:

- **Udfordringsområde 1: Specialundervisning**

kr. 13,6 mio.

På specialundervisningsområdet skal udfordringerne håndteres ved at styrke de inkluderende indsatser gennem uddannelse, skoleudvikling og mere personale. Til specialklasser og specialskoler er der behov for budgettilførsel, der giver skolerne mulighed for at de børn, der har behov for et specialiseret tilbud, kan segregeres til et specialtilbud. Derudover er der nødvendigt med rådgivning, vejledning og understøttende indsatser til de skoler, der har størst behov.

Der er behov for at tilføre:

- 4,5 mio. kr. som specialpædagogisk bistand blev reduceret med i 2019
- 7,6 mio. kr. til at sikre et legitimt niveau af segregerede elever svarende til landsgennemsnit (budget til +32 segregerede elever).
- 1,5 mio. kr. til varig finansiering af understøttende systemer.

- **Udfordringsområde 2: Driftsbudgettet til undervisningsmidler og inventar** **kr. 2,0 mio.**

Undervisningsmidler både i form af bøger, digitale læremidler samt it-udstyr til både elever og medarbejdere er et område, hvor der er behov for flere indkøb og nyanskaffelser. Elevaktiviteter til arbejdet med praksisfaglighed, åben skole og betaling for en lejrskoletur har ligeledes behov for et løft, der kan gøre det muligt at realisere folkeskolereformens intentioner.

Drift, vedligehold og inventar kræver yderligere analyse, og løsningsforslag vedr. dette må afvente det igangsatte arbejde med kloge kvadratmeter.

Der er behov for at tilføre:

  - 2 mio. kr. til undervisningsmidler og elevaktiviteter (400 kr. pr elev). Udfordringer vedr. inventar og vedligehold tages med i arbejdet med kloge kvadratmeter og er derfor ikke prissat.

- **Udfordringsområde 3: Personaletid til forberedelse, samarbejde og udvikling** **kr. 10,3 mio.**

For lærere og børnehaveklasseledere skal udfordringerne håndteres ved, at en større andel af den enkelte medarbejders arbejdstid anvendes til forældresamarbejde, vejledning af kollegaer, kompetenceudvikling, samarbejde samt fælles og individuel forberedelse og efterbehandling af undervisning. Dermed skal undervisningstid udgøre en mindre andel af arbejdstiden. Da klasserne skal modtage den undervisning, de har krav på, skal der som konsekvens heraf ansættes flere lærere og børnehaveklasseledere.

Der er behov for at tilføre:

  - 10,3 mio. kr. til vejledertid, forberedelse, kompetenceudvikling og forældre-samarbejde svarende til 1 ugentlig lektions mindre undervisning pr. lærer.

- **Udfordringsområde 4: Strukturel virkelighed** **kr. 8,0 mio.**

Den strukturelle virkelighed med faldende elevtal løses med den nuværende tildelingsmodel. Enkelte skoler står dog tilbage med uændrede udgifter til drift og vedligehold på trods af en halvering af elevtallet siden 2011. Udfordringer med mange megaklasser i særligt udskolingen og mikroklasser uden samlæsningsmulighed skal dog håndteres. Det kan ske ved at tilføre mere personale til de nuværende klasser eller ved at der højst er 26 elever i klasserne og dermed oprettes flere klasser. SFO'er med meget få børn er en særskilt problemstilling, der på den korte bane skal løses, da normeringen i aktuelt Korning og Barrit ikke er tilstrækkelig, til at personalet kan dække åbningstiden.

Der er behov for at tilføre:

  - 6,0 mio. kr. til megaklasser svarende til maks. 26 elever i klasserne.
  - 2,0 mio. kr. til små klasser uden samlæsningsmuligheder og små SFO'er, der ikke kan dække åbningstiden.

Det forventes, at der i én eller anden grad vil være en indbyrdes afhængighed imellem nogle af udfordrings-temaerne. Man kan således have en hypotese om, at der ved at tilføre midler til fx megaklasser vil være mindre behov for midler til specialundervisning.

Opsamling

Hermed samlet illustration af de fire udfordringstemaer:

Udfordringstemaer

Specialundervisningsområde

1. Inklusionsmuligheder lokalt
2. Segregering på legitimt niveau
3. Centrale understøttende systemer

=> 13,6 mio. (4,5 mio. til inklusion + 7,6 mio. til segr. på landsniveau + 1,5 mio. til handleteam.)

Personaletid til forberedelse, samarbejde og udvikling

1. Undervisningstid er lovbundet
2. Vejledertid, kompetenceudvikling og øvrige opgaver er prioriteret forskelligt.
3. Forældresamarbejde er nedprioriteret
4. Forberedelsestid er begrænset.

=> 10,3 mio. til vejledertid, forældresamarbejde og forberedelse (786->756t gns. uv./lærer)

Driftsbudgettet til faktiske udgifter

1. Undervisningsmidler og elevaktiviteter er underbudgetteret (Inventar, vedligehold mv. kræver yderligere analyse og tages med i arbejdet med kloge kvadratmeter)

=> 2 mio. til øget udgiftsniveau uv-midler og elevaktiviteter

Strukturel virkelighed

1. Megaklasser
2. Mikroklasser uden samlæsningsmulighed
3. Små SFO'er kan ikke dække åbningstiden
4. Prognose for demografi

=> Ca 8 mio. (6 mio. til maks. 26 elever i klasserne og 2 mio. til USFO'er og mikroklasser uden samlæsningsmulighed)

Hedensted Kommunes skolepolitik

Skolepolitikken øger ambitionsniveauet for skolernes arbejde med elevernes læring, trivsel og dannelse. I lyset heraf er det af afgørende betydning, at de i analysen omtalte udfordringer håndteres, og at der findes langsigtede løsninger. Skolepolitikken står på Børne- og Ungepolitikens fire pejlemærker samt ét skolespecifikt pejlemærke. Pejlemærkerne sætter retningen og synliggør, hvor vi skal bevæge os hen sammen med børnene, de unge og deres familier.

1. Mod på livet og lyst til læring

2. Fællesskaber: Gode steder at være og lære

3. Forældre og andre betydningsfulde voksne gør en forskel

4. Sundhed: fysisk og mental

5. Undervisning: mange måder at lære på

Hedensted Rådhus
Niels Espes Vej 8
8722 Hedensted
T: 79 75 50 00

hedensted.dk

BILAG

Elevtal før, nu samt prognose

Skole	Skoleår	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027
	Fødselsår	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Barrit Skole	Elever	195	190	177	183	177	170	165	158	143	128	114	104	97	97	82	86	79	75	70	68	63	60	64
Daugård Skole	Elever	189	195	176	158	149	146	133	128	131	127	116	109	106	101	96	94	90	89	85	86	89	84	80
Glud Skole	Elever	185	175	151	149	158	166	170	179	186	186	181	159	164	157	131	122	125	119	119	118	112	112	111
Hedensted Skole	Elever	548	604	617	684	690	722	744	752	799	808	845	850	863	844	852	842	845	866	870	884	896	915	949
Hornslyd Skole	Elever	268	257	268	258	212	223	212	184	180	173	165	168	165	161	145	140	136	132	133	129	128	135	140
Juelsminde Skole	Elever	511	491	528	559	544	564	588	556	561	567	564	545	531	505	501	479	465	428	406	397	370	356	343
Korning Skole	Elever	39	43	43	53	54	49	54	55	48	42	43	42	40	37	38	36	33	29	28	29	33	32	35
Lindved Skole	Elever	420	429	416	417	409	405	395	395	357	337	336	328	329	322	319	326	323	320	319	321	316	315	314
Løsning Skole	Elever	456	448	454	493	478	452	459	438	449	452	451	451	434	420	370	349	360	367	364	359	357	361	379
Rask Mølle Skole	Elever	441	430	423	422	419	420	426	417	448	457	461	472	459	472	440	414	400	390	379	369	366	355	359
Raarup Skole	Elever	336	347	348	338	195	187	175	155	152	142	141	132	117	111	109	108	103	97	101	100	96	85	80
Skolen i Midten	Elever	0	0	0	0	259	315	297	304	289	261	251	238	238	222	229	242	253	238	232	211	198	203	210
Stenderup Skole	Elever	134	142	133	135	114	116	132	133	131	144	142	155	156	149	150	148	124	125	117	111	109	103	99
Stjernevejskolen	Elever	641	629	638	629	664	653	640	608	620	600	609	603	595	562	518	479	447	405	370	363	350	345	346
Stouby Skole	Elever	235	258	262	259	202	199	195	178	167	153	148	147	144	148	140	149	147	131	121	116	112	106	95
Tørring Skole	Elever	457	407	416	409	413	407	434	436	449	464	454	484	454	443	427	429	419	424	431	424	427	434	446
Uldum Skole	Elever	146	141	135	134	128	122	134	135	142	152	153	148	163	159	159	159	151	144	143	127	125	127	127
Ølholm Skole	Elever	127	143	120	127	117	100	97	92	87	80	84	85	82	81	88	93	100	105	98	99	100	96	90
Ølsted Skole	Elever	144	147	144	129	143	141	131	121	119	105	116	107	101	103	96	107	113	114	116	115	115	112	105
Øster Snede Skole	Elever	245	245	241	202	195	190	176	175	173	173	177	161	146	148	155	150	139	121	115	117	111	101	97
Aale Hjortsvang Skole	Elever	115	96	94	98	93	88	92	82	70	69	71	84	80	70	67	71	68	74	76	76	72	77	80
10'eren	Elever	39	16	20	31	28	0	0																
Skoler i alt	Elever	5.871	5.833	5.804	5.867	5.841	5.835	5.849	5.681	5.701	5.620	5.622	5.572	5.464	5.312	5.112	5.022	4.921	4.793	4.694	4.617	4.542	4.514	4.549

Budgetkonsekvenser af demografi

Estimeret budgetudvikling som følge af demografi i henhold til skoleprognose

	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Antal 6-16 årige	6.864	6.752	6.599	6.474	6.313	6.194	6.077	5.963
Heraf elever i folkeskolen	5.482	5.286	5.196	5.065	4.967	4.868	4.791	4.716
Samlet budget* til undervisning	454.030.000 kr.	443.660.000 kr.	441.730.000 kr.	438.430.000 kr.	434.200.000 kr.	429.150.000 kr.	426.780.000 kr.	423.520.000 kr.
Budget pr. 6-16	66.100 kr.	65.900 kr.	66.900 kr.	67.700 kr.	68.800 kr.	69.300 kr.	70.200 kr.	71.000 kr.
Decentralt skolebudget** til løn og segr.	350.640.000 kr.	350.640.000 kr.	348.700.000 kr.	345.400.000 kr.	341.180.000 kr.	336.130.000 kr.	333.760.000 kr.	330.490.000 kr.
Budget pr. elev	63.962 kr.	66.334 kr.	67.109 kr.	68.193 kr.	68.689 kr.	69.049 kr.	69.664 kr.	70.078 kr.
Budgetændring fra 2002 og frem			-1.930.000 kr.	-5.230.000 kr.	-9.460.000 kr.	-14.510.000 kr.	-16.880.000 kr.	-20.140.000 kr.

Budget 2021 som følge af aktuelt forventet elevtal

Elever	5.123
Decentrale skolebudgetter** til løn og segr.	345.260.000 kr.
Budgetændring	-5.380.000 kr.

Budgetter i 2020 priser

* Kommentar (Kilde noegletal.dk):

Funktionerne vedrører de samlede udgifter til folkeskolen, pædagogisk psykologisk rådgivning, kommunal og regional specialundervisning, bidrag til statslige og private skoler samt udgifter til efterskoler og ungdomsskoler.

Udgifter til undervisning netto er bruttodriftsudgifterne fratrukket indtægter og statsrefusion.

** Kommentar (Kilde egne beregninger):

Skolernes budgetterede udgifter til løn og segregering som følge af forventede elevtal

Funktionerne vedrører alene udgifter til løn i folkeskolen samt betaling for segregerede elever

Undervisningsudgifter 2020 pr. 6-16 årig

Data for 2020				
1	Stevns	59.581	50 Svendb.	68.076
2	Kolding	60.281	51 Mariag.	68.899
3	Gentofte	61.073	52 V.him.	69.128
4	Viborg	61.342	53 Morsø	69.392
5	Dragør	61.391	54 Guldb.	69.446
6	Holst.	62.801	55 Jam.b.	70.124
7	Hors.	63.087	56 Val.bæk	70.262
8	Nyborg	63.327	57 Vord.b.	70.281
9	Holbæk	63.508	58 Skive	70.312
10	Odder	63.816	59 Sorø	70.315
11	Rand.	63.919	60 Københ.	70.522
12	Favrsk.	64.083	61 Fred.cia	70.703
13	Rud.dal	64.186	62 Billund	70.824
14	Rebild	64.382	63 Tårnby	71.024
15	Vejen	64.447	64 Slag.	71.034
16	Silkeb.	64.515	65 Egedal	71.144
17	Ikast-B	64.570	66 Gribsk.	71.233
18	Solrød	64.587	67 Kert.m.	71.381
19	Assens	64.715	68 Aalborg	71.423
20	Skand.	64.988	69 Fr.borg	72.239
21	Faxe	65.165	70 Rosk.	72.363
22	Hjørr.	65.313	71 Fr.borg	73.366
23	Hern.	65.494	72 N.djurs	73.716
24	Hørsh.	65.805	73 Allerød	73.775
25	Odense	65.834	74 Hvidovre	74.948
26	Hed.st.	65.943	75 Rosk.	74.511
27	Ringk-S	66.131	76 Rosk.	74.511
28	Bornh.	66.163	77 Struer	74.665
29	Faab-M	66.189	78 Fanø	74.788
30	Fr.berg	66.290	79 Køge	74.811
31	Had.sl.	66.458	80 Herlev	75.049
32	Aarhus	66.492	81 Lemvig	75.221
33	Aabenr.	66.557	82 Helsing.	76.373
34	Br.slev	66.781	83 Hvidovre	76.743
35	Sønd.b.	66.854	84 Fr.sund	76.994
36	Vejle	66.918	85 Glostr.	78.231
37	Varde	66.949	86 Rødovre	78.941
38	Ringst.	66.968	87 Lolland	78.957
39	Ærø	67.065	88 Hillerød	79.430
40	Lyng-T	67.387	89 Ballerup	81.396
41	Næstv.	67.458	90 Odsh.	81.558
42	Thisted	67.475	91 Høje-T.	82.743
43	Lejre	67.480	92 Hvidovre	84.550
44	Midd.f.	67.548	93 Ishøj	87.264
45	Tønder	67.662	94 Ishøj	87.904
46	Esbjerg	67.856	95 Samsø	88.262
47	Fr.havn	67.899	96 Alb.lund	92.196
48	S.djurs	68.029	97 Lang.l.	94.590
49	Greve	68.035	98 Læsø	102.000

Med 33 mio.

Uden 7 mio.

Budget 2020

Plus 18 mio.

Til det samlede 6-16 årsområde har Hedensted Kommune i 2020 et lavere budget end mediankommunen (Hedensted 65.943 kr. pr. 6-16 årig, Mediankommune 68.035 kr. pr. 6-16 årig).

Med 7 mio. kr. i engangsbevilling i budget 2020 ligger Hedensted Kommune i 2020 som kommune nr. 26.

Der er næsten 7.000 6-16 årige i Hedensted Kommune. Dermed vil en budgetændring på 7 mio. kr. ændre kommunens nøgletal med 1.000 kr.

Eksempler:

- Uden 7 mio.: Hvis ikke der var tilført 7 mio. kr. i engangsmidler, ville kommunen have ligget på 64.940 (#20)
- Plus 18 mio. demografi: Hvis demografimidler frem mod 2023/2024 forbliver på skoleområdet, vil kommunen ligge på 67.510 (#44)
- Plus 18 mio. strukturfinansiering: Decentrale budgetter ekskl. specialklasser er på ca. 300 mio. kr. (Heraf forventes 80 pct. at gå til lærerløn og 20 pct. til øvrige udgifter). De forventede øvrige udgifter er 60 mio.; men de faktiske øvrige udgifter er på 78 mio. Differens: 18. mio.
Dette tal viser meromkostning ved mange enheder og er derfor det tætteste, vi kan komme på prisen for den decentrale struktur.
- Med 33 mio.: Analysens finansieringsbehov på kr. 33 mio. vil medføre at kommunen ligger på 69.660 (#54)

Beskrivelse:

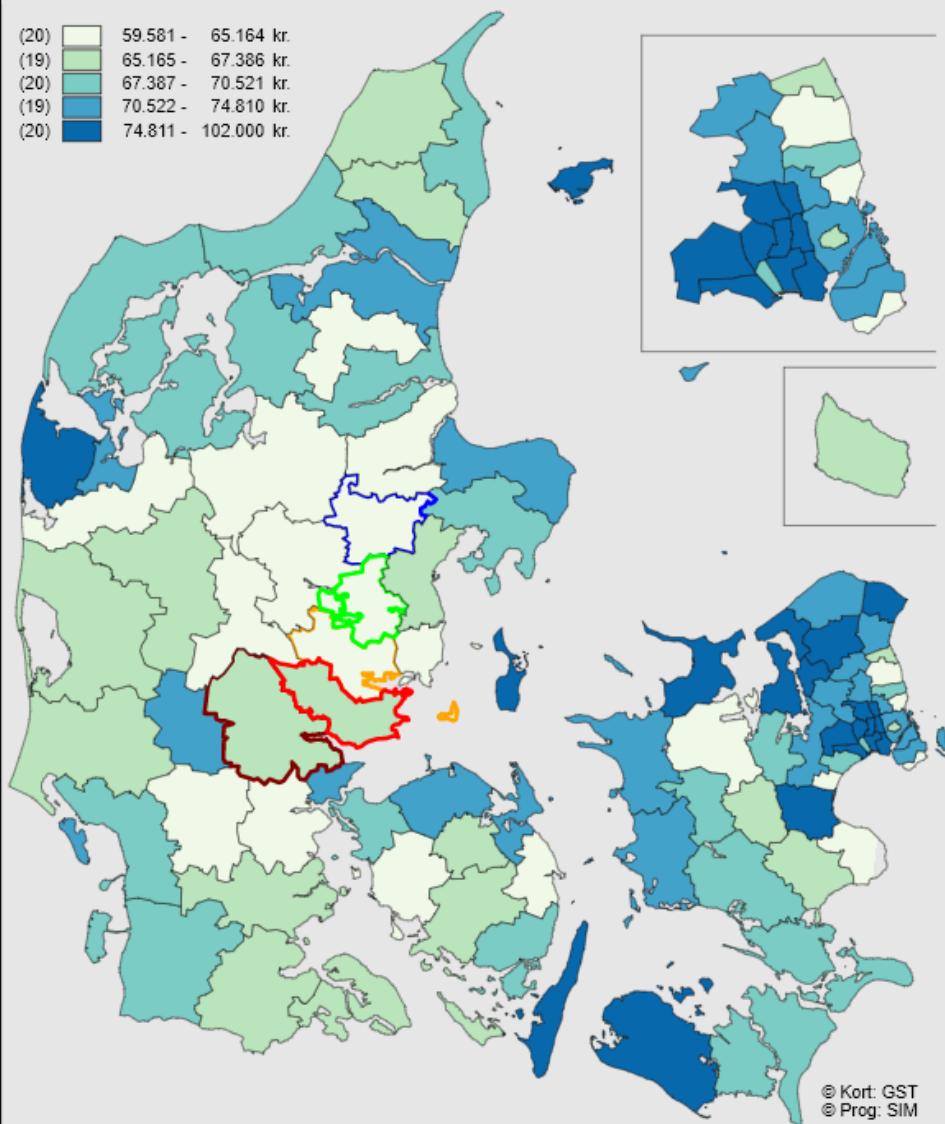
Udgifter til undervisning netto er bruttodriftsudgifterne fratrukket indtægter og statsrefusion. Funktionerne vedrører de samlede udgifter til folkeskolen, pædagogisk psykologisk rådgivning, kommunal og regional specialundervisning, bidrag til statslige og private skoler samt udgifter til efterskoler og ungdomsskoler.

Data til og med 2018 er regnskabstal, mens oplysninger herefter er budgettal.

Indbyggertallet er opgjort pr. 1. januar i året.

Social- og Indenrigsministeriets Kommunale Nøgletal
Undervisningsudgifter pr. 6-16-årig (2020-PL) i 2020

- (20) 59.581 - 65.164 kr.
- (19) 65.165 - 67.386 kr.
- (20) 67.387 - 70.521 kr.
- (19) 70.522 - 74.810 kr.
- (20) 74.811 - 102.000 kr.

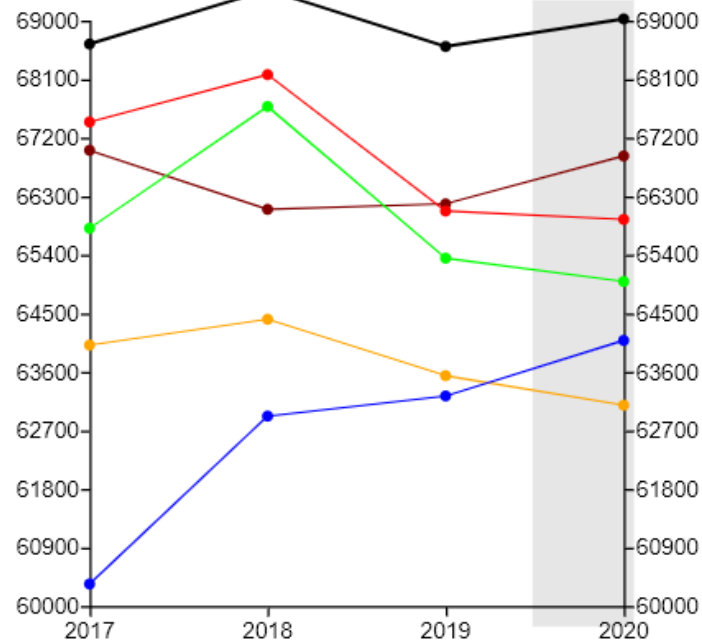
© Kort: GST
 © Prog: SIM

Statistisk metode: 5 lige store grupper
 Antal valgte kommuner: 98
 Gennemsnit: 69.025 - Enhed: kr.
 Data trukket d. 28/4-2020, kl. 18:38

© Datakilde(r): DST
 © Kort: Geodatastyrelsen/SIM
 © Databearbejdning og program: SIM

Linjegrav

- 0 på Y-aksen
- Brug minmax
- Vis på kort
- Vis graf for gns.
- Se yderpkt.
- Fremhæv år
- Reset

- Gnm.snit
- Favrsk.
- Vejle
- Hors.
- Skand.
- Hed.st.

Histogram over valgt nøgletal, år, farvevalg og statistisk metode:

